

***Szolgáltatásfejlesztés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban:
távhasználat, RFID technológia***

Béniné Virág Mária
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Informatikai osztály

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Szociális Tudásdepó-projektje (TÁMOP 3.2.4-08/1/KMR-2009-0007) lezárult. A projekt keretében megfogalmazott informatikai fejlesztések nem titkolt célja volt, hogy az olvasók kiszolgálását minél jobban automatizáljuk, a virtuális térbe is betörjünk, elektronikus dokumentumokat szolgáltatassunk, azok távkölcsönzését kínáljuk a távoli felhasználók számára. Jelen előadás célja, hogy a digitalizálási és távhasználati szolgáltatás lehetőségét felvázoljuk.

A Központi Könyvtár több ezres olvasói forgalmat bonyolít naponta. A kölcsönzés automatizálása már régi álmunk volt, hiszen a népes olvasóközönség több mint fele diák, így a vizsgaidőszakban gyakoriak a sorban állások. Az RFID technológia bevezetésétől reméltük, hogy a sorban állás megszűnik, és gyorsabb lesz a kölcsönzés, visszavétel, megoldódik a több ezres forgalom miatti dokumentum-keveredés – a könyveket az olvasók gyakran máshova teszik vissza, s esetleg munkaerő is felszabadul, amely átcsoportosítható más munkafolyamatok végzésére. A nyári egyhónapos zárva tartás alatt az állomány „tag”-elése megtörtént, több mint 200 ezer példányba került RFID címke. 2011 augusztusától legnagyobb könyvtárunkban elindítottuk az önkiszolgáló kölcsönzést, a könyvek és kották kiadását. A Központi Könyvtárban a Wenckheim-palota földszintjén, valamint az Ötpacsirta utcában található Zenei Gyűjteményben, a beépített, érintőképernyővel ellátott automatákkal olvasóink gyorsan és könnyen kikölcsönözhetik, illetve visszaadhatják a dokumentumokat. A rendszer minden lépésnél egyértelmű utasításokkal segíti a tranzakciókat.

A könyvtárak mindinkább rá vannak kényszerítve az önellátásra, ezért a távhasználatban is kénytelenek leszünk díjazott szolgáltatás bevezetésére, de az így igénybe venni kívánt szolgáltatásért online fizetési lehetőséget kívánunk biztosítani. A kiválasztott képek, későbbiekben más digitális tartalmak is, kosárba kerülnek, és a kérő tájékoztatást kap a képernyőn a vásárlás menetéről, a felhasználás jogi feltételeiről. A szabályok elfogadása után online megrendelőlapot tölt ki. A rendelés véglegesítése után, az igénylő azonnali visszajelzést kap a fizetés módjairól. Online fizetés választásakor a szokásos banki felületen bankkártyája segítségével fizethet, ahonnan visszakerülve a könyvtár oldalára üzenetet kap az e-dokumentum letöltésének módjáról (azonosító a letöltéshez, mennyi ideig aktív a kód).

Az online fizetés lehetősége a már beiratkozott olvasók számára is nyereség. Ha csak a tagsága járt le, akkor olvasójegyét is meghosszabbíthatja otthonról, s kifizetheti a beiratkozási díjat, vagy rendezheti egyéb tartozását (késelem, előjegyzési díj, egyéb). A személyes használatra jogosító olvasójeggyel aztán, az elektronikus kiadványokat kikölcsönözheti, a nyomtatott kiadványokra előjegyzést adhat le, kölcsönzéseit meghosszabbíthatja, hozzáférhet a könyvtár elektronikus tartalmaihoz. A fejlesztések lehetővé teszik, hogy a könyvtárhasználó virtuális olvasójegyet váltson, s így távolról elérje az elektronikus szolgáltatásokat.

Corvina katalógusunk tartalmi bővítésére is sor került. A korábban elszigetelten, mára már elavult szoftverekkel épített szakgyűjteményi – szociológiai, irodalmi, várostörténeti – adatbázisok közel 300.000 tételét integráltuk a katalógusba. A Budapest Gyűjtemény várostörténeti anyagából tízezer muzeális fénykép, plakát, metszet, és könyvillusztráció leírása készült el, melyeknek – a projekten kívüli erőforrások igénybevételével készült – digitális másolata is megtekinthető a rendszer segítségével.

A WEB2.0 technológia alkalmazása lehetővé teszi, hogy regisztrált felhasználóink a katalógusban szereplő dokumentumokról véleményt mondjanak, olvasótársaik számára ajánlhassák azokat.

A 21. század könyvtárával szemben támasztott egyik legfontosabb igény, hogy gyűjteményének mind nagyobb része váljék elérhetővé távoli felhasználók számára digitális formában.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tervezi, hogy virtuális könyvtárat épít és működtet, a virtuális térben megjelenő olvasók számára. A projekt fejlesztési eredményeként a katalógussal együttműködő, elektronikus dokumentumokat kezelő digitális archívum épül. A könyvtár gyarapítani szeretné e-dokumentum állományát, digitalizálni a gyakrabban keresett, vagy koruk, állapotuk, ritkaságuk miatt nehezen hozzáférhető hagyományos dokumentumait. A digitális archívum tartalmát kölcsönözhetővé kívánjuk tenni, és olvasói kezdeményezésre is használatba adni digitális másolatokat.

Az online igények kielégítését a Corvina integrált könyvtári rendszer új, digitalizáló modulja segíti. E modul hivatott a távoli felhasználói igények közvetítésére, segíti a könyvtárost a digitalizálási munkafolyamatok elvégzésében, ellátja a dokumentumokkal kapcsolatos szerzői jogi ügyek kezelését, a szabványos másolási és publikálási technológiákat, a kölcsönzési és díjfizetési eljárások üzemszerű intézését, adminisztrációját, statisztikai összegzését.

A felhasználó az online katalógusban fellelt adatok alapján a katalóguson keresztül megrendelheti a nyomtatott dokumentumban fellelhető műrészlet digitális változatát. Az igénylőnek minden esetben előre kell nyilatkoznia, milyen célra igényli az e-dokumentumot. A megrendelésről a könyvtáros a digitalizáló modulon keresztül (melyre e-mail figyelmezteti), értesítést kap. A könyvtáros a nyomtatott dokumentumot megkeresi a polcon, majd belép a szkennelrel összekötött munkaállomáson a digitalizáló modulba. Az elektronikus dokumentum létrehozását menürendszer segíti. A könyvtáros beszkeneli a kért oldalakat, majd a beépített karakterfelismerő programon (Optical Character Recognition=OCR) átfuttatva elkészül a PDF fájl, melyre jogosultságok (digitális jogkezelés, Digital Rights Management=DRM) állíthatók be. A kész e-dokumentumra kölcsönzési politikát állítunk, mely szerint az igénylő kikölcsönözheti a művet, vagy saját használatra megvásárolhatja a műrészletet (mint egy fénymásolatot). A szolgáltatás teljes körű bevezetéséhez vannak még megoldandó jogi és szabályozási kérdések.

Vannak olyan érdeklődők, akik nem a fővárosban laknak, talán nem is Magyarországon, de szeretnének hozzájutni a könyvtár szolgáltatásához. Ezt megtehetik a honlapon keresztül, de egyre több igény van arra, hogy digitális formában elérjenek dokumentum-részeket, képeket tölthessenek le, vagy csak a könyvtárban elérhető online adatbázisokat használják. Ehhez garantálni kell az informatikai biztonságot: a felhasználói adatok, az állományadatok védelmét, megfelelően a szerzői jogi törvényben foglaltaknak, valamint a pénzügyi szabályozásnak.

A projekt keretében a Corvina bejelentkezési lehetőségeit kibővítettük (AAI - autentikációs és jogosultságkezelési felülettel), így szolgáltatóként csatlakozhatunk a Magyar Kutatási és Felsőoktatási Föderációhoz. A könyvtárak dokumentumaikat kölcsönzési politikájuk szerint szolgáltatják, s ha van rá igény, akkor a föderációban részt vevő intézmények közötti szerződések is támogatják az elektronikus dokumentumok igénybevétel rendjét. A föderáció intézményeiben tanuló, dolgozó felhasználók számára a föderációban működő informatikai rendszerek szolgáltatásai, az elektronikus tartalmak elérése rendkívül egyszerű lesz. Bármely rendszerben történő egyszeri azonosítás után hozzáférhetnek a többi intézmény elektronikus szolgáltatásaihoz. Így szükségtelenné válik érzékeny személyes adatok (pl. felhasználónév/jelszó) több helyen történő tárolása, ezért a rendszer adatvédelmi szempontból könnyebben menedzselhető. Az egy helyen történő felhasználó-azonosítás – megfelelően alkalmazva – a felhasználó számára egyszerűsödést, az informatikai rendszerek szempontjából pedig fokozott biztonságot nyújt. A magyar kutatói hálózat tagintézményeként a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szolgáltatóként vesz majd részt a föderációban a 2010-ben aláírt szándéknyilatkozat szerint.